

Rīgā, **DATUMS SKATĀMS DOKUMENTA PARAKSTA LAIKA ZĪMOGĀ**
Nr. 22-08.1.1/2025/5885

Latvijas Republikas Saeimas
Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijai

Informācijai:
Finanšu ministrijai
Labklājības ministrijai
Latvijas Apdrošinātāju asociācijai
Latvijas Finanšu nozares asociācijai

Par priekšlikumiem likumprojektam "Grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā" (Nr. 881/Lp14)

Cien. dāmas, god. kungi!

Latvijas Banka, konsultējot Saeimu ar Latvijas Bankas uzdevumu veikšanu saistītos jautājumos, nosūta priekšlikumus likumprojektam "Grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā" (Nr. 881/Lp14) (turpmāk – Likumprojekts), ko Saeima ir nodevusi izskatīšanai Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijai.

Saskaņā ar Valsts fondēto pensiju likumu (turpmāk – Likums) papildu pensijas kapitāls tiek veidots, dalībnieku iemaksas ieguldot finanšu instrumentos un citos aktīvos. Tomēr dažādi globālie satricinājumi (piemēram, 2008. gada finanšu krīze, Covid-19 pandēmija un Amerikas Savienoto Valstu nesen ieviestie tarifu pieaugumi) mēdz izraisīt pēkšņas un būtiskas finanšu tirgus svārstības. Tādējādi Valsts fondēto pensiju shēmas (turpmāk – VFPS) dalībnieku uzkrātā kapitāla vērtība var strauji un nozīmīgi samazināties, negatīvi ietekmējot saņemamās pensijas apmēru.

Finanšu tirgus svārstību risku VFPS dalībnieki var samazināt, izvēloties zema riska ieguldījumu plānu, kurā lielākā daļa līdzekļu netiek ieguldīti akcijās vai riska ziņā tām pielīdzināmos finanšu instrumentos (turpmāk – akcijas). Šādu stratēģiju ir izvēlējušies vairākums 1960. gadā dzimušo VFPS dalībnieku, kuri šogad sasniegs pensionēšanās vecumu – 65 gadus. Taču šajā dalībnieku vecuma grupā 1.4 %¹ savu VFPS kapitālu ir ieguldījuši augsta riska ieguldījumu plānos, kuru prospekti paredz vairāk nekā 50 % no ieguldījumu plāna aktīviem ieguldīt akcijās. Papildus tam, 26 % no minētās dalībnieku vecuma grupas ir ieguldījuši plaši izmantotajos vidēja riska ieguldījumu plānos, kuros akciju īpatsvars var sasniegt 50 %. Lai gan šie plāni nav piedzīvojuši negatīvu ienesīgumu pēdējā gada laikā, tie nav pilnībā atguvuši pēdējā mēneša laikā zaudēto vērtību. Turklāt ne vienmēr ieguldīšana ieguldījumu plānos ar mazāk riskantiem finanšu instrumentiem var pasargāt VFPS dalībnieku pensiju uzkrājumu no vērtības krituma īstermiņā, jo

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (VSAA) dati par dalībnieku skaita īpatsvaru 31.12.2024.

nozīmīgs vērtības samazinājums iespējams arī obligācijām, kā tas notika, piemēram, 2022. gadā, strauji augot procentu likmēm.

Šo īstermiņā iespējamo negatīvo ietekmi neļauj novērst Likumā noteiktā kārtība, kas paredz, ka, VFPS dalībniekam sasniedzot pensijas vecumu un pieprasot valsts vecuma pensiju, vienlaikus tiek pārdots viss dalībnieka VFPS uzkrātais kapitāls, nofiksējot tā vērtību brīdī, kas var būt finansiāli nelabvēlīgs.

Iespēja atlikt valsts fondēto pensiju shēmas kapitāla izmaksu

Lai mazinātu īstermiņa tirgus svārstību ietekmi un dotu iespēju vairo uzkrātā kapitāla vērtību, Latvijas Banka rosina pilnveidot VFPS kapitāla izmaksas kārtību, paredzot iespēju personai pašai izvēlēties piemērotāko brīdi kapitāla izmaksai. Covid-19 krīzes laikā šāda iespēja tika noteikta uz laiku, ļaujot atlikt kapitāla izmaksu līdz diviem gadiem. Latvijas Bankas ieskatā šāda iespēja būtu jāparedz pastāvīgi.

Latvijas Banka piedāvā izteikt Likuma 7. panta pirmo un 1.² daļu šādā redakcijā (papildinājumi norādīti treknrakstā):

"(1) Fondēto pensiju shēmas dalībnieks, pieprasot vecuma pensiju (tai skaitā priekšlaicīgi), izvēlas vienu no šādām iespējām:

1) uzkrāto fondētās pensijas kapitālu pievienot nefondētajam pensijas kapitālam, lai aprēķinātu vai, ja pensijas kapitāla izmaksa atlikta šīs daļas 3. punktā noteiktajā gadījumā, pārrēķinātu vecuma pensiju saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām";

2) par uzkrāto fondētās pensijas kapitālu iegādāties dzīvības apdrošināšanas (mūža pensijas) polisi. Šādā gadījumā dzīvības apdrošināšanas (mūža pensijas) līgumā tiek noteikts mūža pensijas mēneša apmērs, kas tiek izmaksāts visā mūža pensijas izmaksas periodā, un apdrošināšanas sabiedrība par tā apmēru informē Aģentūru;

3) atlikt uzkrātā valsts fondētās pensijas kapitāla izmaksu līdz brīdim, kad fondēto pensiju shēmas dalībnieks pieprasa tās izmaksu šajā pantā noteiktajā kārtībā, iesniedzot par to atsevišķu iesniegumu Aģentūrā.

[..]

(1²) Fondēto pensiju shēmas dalībnieks uzkrāto fondētās pensijas kapitālu izmanto tad, kad viņam tiek piešķirta vecuma pensija saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām" vai saņem to šā panta pirmajā daļā noteiktajā kārtībā."

Attiecīgi Likumprojekts būtu papildināms ar šādu normu:

"7. pantā:

pirmajā daļā papildināt 1. punktu pēc vārda "aprēķinātu" ar vārdiem "vai, ja pensijas kapitāla izmaksa atlikta šīs daļas 3. punktā noteiktajā gadījumā, pārrēķinātu";

pirmo daļu papildināt ar 3. punktu šādā redakcijā:

"3) atlikt uzkrātā valsts fondētās pensijas kapitāla izmaksu līdz brīdim, kad fondēto pensiju shēmas dalībnieks pieprasa tās izmaksu šajā pantā noteiktajā kārtībā, iesniedzot par to atsevišķu iesniegumu Aģentūrā.";

1.² daļu papildināt ar vārdiem "vai saņem to šā panta pirmajā daļā noteiktajā kārtībā"."

Papildu VFPS uzkrātā kapitāla izmaksas veidi

Saskaņā ar Likuma 7. panta pirmo daļu, sasniedzot pensijas vecumu, persona var saņemt VFPS uzkrāto kapitālu divos veidos:

1) pievienot kapitālu valsts pensiju 1. līmenim;

2) iegādāties dzīvības apdrošināšanas polisi (mūža pensiju).

Pastāvošā kārtība sniedz izvēles iespējas, tomēr ļoti ierobežotā veidā. Galvenais trūkums ir visa VFPS uzkrātā kapitāla vienlaicīga pārdošana un uzkrāšanas pārtraukšana. Ņemot vērā iedzīvotāju paredzamā mūža ilguma pieaugumu (vidēji >17 gadi pensijā), šis ir būtisks laika periods, kurā iespējams vairot uzkrātā kapitāla vērtību, tādējādi mazinot inflācijas negatīvo ietekmi.

Lai mazinātu strauju un būtisku finanšu tirgus svārstību negatīvo ietekmi, būtu lietderīgi VFPS dalībniekiem dot iespēju uzkrāto fondētās pensijas kapitālu pakāpeniski pievienot nefondētajam pensijas kapitālam, pārdodot aktīvus pa daļām. To ir iespējams panākt, ļaujot pensiju pārvaldniekiem pašiem veikt uzkrātā kapitāla izmaksu pakāpeniski atbilstoši VFPS dalībnieku iesniegumam realizēto plānu daļu veidā. Pensiju pārvaldnieku iesaiste pensiju izmaksu fāzē būtiski paaugstinātu konkurenci, jo papildinātu šī brīža pakalpojumu sniedzēju – mūža pensijas apdrošinātāju – loku.

Latvijas Banka ierosina papildināt VFPS kapitāla izmaksas veidus, lai sniegtu plašākas izvēles iespējas VFPS dalībniekiem:

- 1) mūža pensijas apdrošināšanas polise ar izmaksu ieguldījumu fondu daļu veidā līdz mūža beigām;
- 2) izmaksas no fonda (fonda pensija) ar izmaksu ieguldījumu plānu daļu veidā līdz mūža beigām;
- 3) izmaksas no fonda (fonda pensija) ar izmaksu ieguldījumu plānu daļu veidā noteiktā periodā;
- 4) daļēja vienreizēja uzkrātā kapitāla izmaksa, pārsniedzot noteiktu uzkrātā kapitāla apmēru.

Ieviešot papildu VFPS uzkrātā kapitāla izmaksas iespējas, tiktu paplašināta VFPS dalībnieku rīcības brīvība un nodrošināta lielāka elastība uzkrātā kapitāla izmantošanā atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām un apstākļiem.

Piedāvātie četri papildu VFPS kapitāla izmaksas veidi ir apspriesti ar apdrošināšanas un pensiju pārvaldnieku nozares asociācijām un ar tiem ir iepazīstināta Labklājības ministrija. Lai tos ieviestu, nepieciešama turpmāka visu iesaistīto institūciju sadarbība.

Latvijas Banka labprāt iesaistīties esošā Likumprojekta pilnveidē, kā arī turpmākā Likuma papildināšanā ar VFPS kapitāla izmaksas iespējām, savas kompetences ietvaros sniedzot atbalstu šajā iedzīvotāju nākotnei svarīgajā jomā.

Ar cieņu

**ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR DROŠU
ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU**

Latvijas Bankas prezidents

M. Kazāks

E. Dundure

Tālr. 29493458; e-pasta adrese: Evija.Dundure@bank.lv